

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-277-7-206>

**IMPORTANCE AND PROBLEMS OF DIGITAL ECONOMY
IN INTERNATIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT**

**XALQARO IQTISODIY TARAQQIYOTDA RAQAMLI
IQTISODIYOTNING AHAMIYATI VA MUAMMOLARI**

Safarova D. E.

*Teacher of the Department of Accounting
and Economic Analysis
Fergana State University
Fergana, Uzbekistan*

Safarova D. E.

*Buxgalteriya hisobi va iqtisodiy tahlil
kafedrasi o'qituvchisi,
Farg'ona Davlat Universiteti
Farg'ona, O'zbekiston*

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)ning jadal rivojlanishi va tobora ortib borayotgan foydalanish tufayli jahon iqtisodiyoti o'zgarib bormoqda. Raqamli o'zgarish sur'ati har xil bo'lsa-da, barcha mamlakatlarga ta'sir ko'rsatmoqda. Bu 2030 yilgacha barqaror rivojlanish maqsadlari kun tartibini amalga oshirish uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun katta imkoniyatlar va muammolarni taqdim etadi.

Biznes nuqtai nazaridan qaraganda, raqamlashtirish orqali barcha sektorlar va bozorlarni o'zgartirish arzon narxlarda yuqori sifatli mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarishga yordam beradi. Bundan tashqari, raqamlashtirish qiymat zanjirlarini turli yo'llar bilan o'zgartiradi va qo'shimcha qiymat va kengroq tarkibiy o'zgarishlar uchun yangi kanallarni ochadi [1,7-b].

Raqamli iqtisodiyotning kengayishi ko'plab yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratadi. Raqamli ma'lumotlar rivojlanish maqsadlarida va ijtimoiy muammolarni, shu jumladan **barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM)** bilan bog'liq muammolarni hal qilish uchun ishlatilishi mumkin. Ya'ni, u iqtisodiy va ijtimoiy natijalarni yaxshilashga yordam beradi va innovatsiyalar va mahsuldorlikni oshirish uchun kuch bo'lishi mumkin. Platformalar tranzaksiyalar va tarmoqlarni, shuningdek, axborot almashinuvini osonlashtiradi.

Ammo ijobiy natijalar avtomatik ravishda emas. Raqamlashtirish rivojlanishni qo'llab-quvvatlash potentsialiga ega bo'lganligi sababli, amalga oshirilgan har qanday qiymat adolatli taqsimlanishi dargumon. Raqamli iqtisodiyotda jismoniy shaxslar, firmalar va mamlakatlar qisman ishtirok etmasa ham, ularga bilvosita salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Cheklangan

raqamli ko'nikmalarga ega bo'lgan ishchilar raqamli iqtisodiyot uchun yaxshiroq jihozlanganlarga nisbatan noqulay ahvolga tushib qolishadi, amaldagi mahalliy firmalar raqamlilashtirilgan mahalliy va xorijiy firmalar bilan qattiq raqobatga duch kelishadi va turli ish o'rinlari avtomatlashtirish tufayli yo'qoladi. Aniq ta'sir mamlakatlar va manfaatdor tomonlarning rivojlanish darajasi va raqamli tayyorgarligiga bog'liq bo'ladi. Bu milliy, mintaqaviy va xalqaro miqyosda qabul qilingan va amalga oshirilayotgan siyosatlariga ham bog'liq bo'ladi [2,26-b].

Raqamli iqtisodiyotni o'lchash va tegishli qiymatni yaratish va qo'lga kiritish qiyinchiliklarga to'la. Birinchidan, raqamli iqtisodiyotning umumiy qabul qilingan ta'rifi yo'q. Ikkinchidan, uning asosiy tarkibiy qismlari va o'lchovlari bo'yicha ishonchli statistik ma'lumotlar, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda mavjud emas. Vaziyatni yaxshilash bo'yicha bir nechta tashabbuslar amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, ular hali ham etarli emas va raqamli iqtisodiyot evolyutsiyasining jadal sur'atlariga dosh berishga qiyalmoqda.

Ta'rifga ko'ra, raqamli iqtisodiyot hajmining hisob-kitoblari jahon yalpi ichki mahsulotining 4,5 dan 15,5 foizigacha. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sohasida qo'shilgan qiymatga kelsak, Qo'shma Shtatlar va Xitoy birgalikda dunyo umumiy hajmining deyarli 40 foizini tashkil qiladi. YaIM ulushi bo'yicha esa bu sektor Xitoyning Tayvan provinsiyasi, Irlandiya va Malayziyada eng yirik hisoblanadi. AKT sohasida global bandlik 2010-yildagi 34 milliarddan 2015-yilda 39 milliardga oshdi, eng katta ulush (38 foiz) kompyuter xizmatlariga to'g'ri keladi. Shu davrda jami bandlikdagi AKT sohasining ulushi 1,8 foizdan 2 foizga oshdi [5, 17-b].

AKT sektorida kompyuter xizmatlari eng katta komponent bo'lib, umumiy qo'shilgan qiymatning 40 foizini tashkil qiladi. Global kompyuter xizmatlari sanoatida Qo'shma Shtatlar hukmronlik qiladi; uning ushbu sanoatning qo'shilgan qiymatidagi ulushi keyingi to'qqizta yirik iqtisodlarning jami ulushiga teng. Rivojlanayotgan davlatlar orasida bu borada Hindiston eng katta ulushga ega. Barcha hududlarda o'sib borayotgan yagona kichik tarmoq hisoblangan kompyuter xizmatlari sohada bandlikni ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. AKT ishlab chiqarishda qo'shilgan qiymat Sharqiy Osiyoda (Xitoy boshchiligida) yuqori darajada to'plangan va ko'proq rivojlanayotgan mamlakatlarning ushbu sektordan qiymat olish imkoniyatlari cheklangan bo'lishi mumkin.

So'nggi o'n yillikda raqamli ko'rinishda taqdim etilishi mumkin bo'lgan AKT xizmatlari va xizmatlarining global eksporti umumiy xizmatlar eksportiga nisbatan sezilarli darajada tez o'sdi, bu jahon iqtisodiyotining raqamlilashuvi kuchayib borayotganini aks ettiradi. 2018 yilda raqamli

yetkazib beriladigan xizmatlar eksporti 2,9 trillion dollarni yoki global xizmatlar eksportining 50 foizini tashkil etdi. MDH mamlakatlarida bunday xizmatlar jami xizmatlar eksportining taxminan 16 foizini tashkil etdi va ular 2005 yildan 2018 yilgacha uch barobardan ko'proqqa oshdi.

Raqamli platformalarning kuchayishi global oqibatlariga olib keladi. Raqamli platformalar jahon iqtisodiyotida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bozor kapitallashuvi 100 million dollardan ortiq bo'lgan platforma kompaniyalarining umumiy qiymati 2017-yilda 7 trillion dollardan ko'proqqa baholandi, bu 2015-yilga nisbatan 67 foizga yuqori. Ba'zi global raqamli platformalar ma'lum sohalarida juda kuchli bozor pozitsiyalariga erishdi. Masalan, Google Internetda qidiruvlar bozorining qariyb 90 foiziga ega. Facebook global ijtimoiy media bozorining uchdan ikki qismini tashkil qiladi va dunyo iqtisodiyotlarining 90 foizdan ortig'ida eng yaxshi ijtimoiy media platformasi hisoblanadi. Amazon dunyodagi onlayn chakana savdo faoliyatining deyarli 40 foizini egallaydi va uning Amazon veb-xizmatlari global bulutli infratuzilma xizmatlari bozorining xuddi shunday ulushini egallaydi. Xitoyda WeChat (Tencentga tegishli) bir milliarddan ortiq faol foydalanuvchilarga ega va Alipay (Alibaba) bilan birgalikda uning to'lov yechimi mobil to'lovlar bo'yicha deyarli butun Xitoy bozorini egallab oldi. Ayni paytda, Alibaba Xitoy elektron tijorat bozorining 60 foizga yaqiniga ega ekanligi taxmin qilinmoqda.

Global raqamli platformalar o'zlarining raqobatbardosh pozitsiyalarini mustahkamlash, shu jumladan potentsial raqobatchilarni sotib olish va bir-birini to'ldiruvchi mahsulot yoki xizmatlarni kengaytirish orqali qadamlar qo'ydi. Raqamli platforma kompaniyalari tomonidan yirik xaridlar orasida Microsoft-ning LinkedIn-ni va Facebook-ning WhatsApp-ni sotib olishi kiradi. Alphabet (Google) va Microsoft mos ravishda Motorola va Nokiani sotib olib, telekommunikatsiya uskunalariga sarmoya kiritdilar. Yirik platformalar, shuningdek, chakana savdo sohasida, reklama va marketing sanoatida va noturarjoy ko'chmas mulkida boshqa yirik xaridlarni amalga oshirdi.

Boshqa qadamlar qatoriga tadqiqot va ishlanmalarga (R&D) strategik sarmoya kiritish hamda ichki va xalqaro siyosatni ishlab chiqish doiralarda lobbichilik kiradi. Shu bilan birga, an'anaviy tarmoqlardagi transmilliy korxonalar (TMK) va global raqamli platforma korporatsiyalari o'rtasida strategik hamkorlik ham o'rganilmoqda.

Masalan, Walmart Google Assistantdan foydalanish uchun Google bilan hamkorlik qildi; Ford va Daimler o'zining Apollon platformasida Baidu'ga qo'shildi; Google Volvo va Audi bilan Android Automotive platformasini yaratdi; GE Microsoft bilan Azure bulutli xizmatlaridan foydalanish uchun

hamkorlik qildi; va Intel va Facebook yangi sun'iy intellekt (AI) chipini ishlab chiqish ustida hamkorlik qilmoqda.

Jahon iqtisodiyoti yangi raqamli texnologiyalarning tez tarqalishi natijasida tez o'zgarib bormoqda, bu 2030 yilga qadar Barqaror rivojlanish bo'yicha kun tartibiga katta ta'sir ko'rsatadi. Iqtisodiyotlarni ham, jamiyatlarni ham raqamlashtirishning yuqori darajalari global rivojlanish muammolarini hal qilish uchun yangi vositalarni yaratmoqda; biroq, raqamli uzilishlar ko'proq inklyuziv rivojlanishga hissa qo'shishdan ko'ra, asosan raqamli davrda qiymat yaratish va qo'lga kiritishga yaxshi tayyor bo'lganlarga foyda keltirishi xavfi mavjud.

Adabiyotlar:

1. Юлдашева, Г. А., & Абдуллаева, Ш. Э. (2021). Инновации в рамках национальных инновационных систем. *Интернаука*, (26), 6–8.
2. Safarova, D. (2021). Financial innovation in the context of the development of the digital economy. *Интернаука*, (23-3), 26–27.
3. Azatovna, Y. G., & Ortikalievna, B. M. (2022). The development of social infrastructure as a factor in managing the innovative development of the region. *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research*. ISSN: 2277-3630. Impact factor: 7.429, 11(05), 65–70.
4. Zilola, S. (2022). Trends in the development of the industrial sector during the deepening of structural changes in Uzbekistan. *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research*. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(10), 167–174.
5. Unctad (2019). Digital economy report 2019, value creation and capture: implications for developing countries. 2019, United Nations.
6. Тешабаева, О. Н., Салимжанова, З. С. К., & Пўлатова, О. М. (2021). Сфера развития предпринимательской инвестиционной деятельности экономики Узбекистана. *Scientific progress*, 2(7), 670–673. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/der2019_en.pdf
7. Халматжанова, Г. Д., & Маннопова, М. С. (2020). Развитие национальной экономики с учётом тенденций развития мировой экономики. In *Минтақа иқтисодиётини инвестициялашнинг молиявий-ҳуқуқий ва инновацион жиҳатлари* (pp. 238–244). URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=43159105&pf=1>
8. Abdurahimovna, C. D., & Sultanbekovna, M. M. (2022). Cost and Accounting Concepts in Accounting and Their Accounting. *Global Scientific Review*, 4, 21–26. URL: <http://scientificreview.com/index.php/gsr/article/view/29>